

(لا تكونوا إمعنة) مەبەست لە امعه جیه؟

دیاره خوای بهرزو مەزن مەرۆقی به پاکى و لهسەر چاکى دروست کردوو و پێزیکی زۆری لێناوه، ئەو بهها بالاو بهرزو جوانانەش له چەندین ئایەتی قورئان و فەرمايشتی پێغه مەبری خۆشەویست و ﷺ، سپرەى ژياننامەیدا رەنگ دەداتەوه، هەركاتیك مەرۆق دەستی بەم بهها بالاو بهرزانه گرت، ئەوا شكۆ و ریزو پێزو قەدرى دەپاریزى.

پێغه مەبرى خوا ﷺ له فەرموودهیه کدا دەفەرمووی: **يَا أَيُّهَا هُودُ أُوخَاتِهَا** ^(١) واتە: هودو خوشکەکانى پیرىان کردم، زانایانىش دەلێن: مەبەستى خۆشەویست ﷺ ئەم ئایەتەى سورەتى (هود)، که دەفەرمووی: **﴿فَأَسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ﴾** ^(١١٢) هود، بەردەوام بە لهسەر دیندارى و خوا پەرستى و دامەزراوبە بەو شیوەیهى که فەرمانت پێ دراوه.

دیاره پێچهوانەى دامەزراویى لهسەر دیندارى بریتییه له لارو لهوێرى..... مەرۆقى بروادار دەبێ پشک و بەشى لەم سیفەتە بنچینهییه هەبێ و کەسیکی دامەزراو بێ، وه خاوەن مەبدەئو جیگیر بێ، نابێ کەسیکی لارو لهوێرو شوێنکەوتەى ئەو بۆچوونانە بێ که پێچهوانەى قورئان و فەرمايشتی پێغه مەبرى خوان ﷺ.

لهبارەى دامەزراویى و بەردەوام بوون لهسەر دیندارى چەند دەقیك دەهێنینهوه:

خوای بهرزو مەزن دەفەرمووی: **﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا نَتَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾** ^(٣٠) **نَحْنُ أَوْلِيَائُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهَى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ﴾** ^(٣١) فصلت، ئەوانەى که گوتیان: پەروردگارمان (الله)یە، بەلام هەر ئەوەندە بەس نیه، مەرۆق دان بە پەروردگاریتی خوادا بێنێ، بەلكو دواتر دەفەرمووی: **﴿ثُمَّ اسْتَقَمُوا﴾**، لهسەر ئەو دانەپێنانە دامەزراو دەبن، وه بەردەوام دەبن و لارو لهوێرى ناتوانی لەرێگەى راست دووریان بختەوه، ئەمانە چیان بۆ هەیه؟

(١) أخرجه الطبرانی (٢٨٦/١٧، رقم ٧٩٠)، قال الميثمى (٣٧/٧): رجاله رجال الصحيح.

لهسهره مهرگگدا خوی پهروردگار فریشتانیان بۆ دهنیری، ئەم فریشتانه موژدهیان پی دەدەن بەدوو شت:

یه که میان: ترس داتان نه گری بۆ ئەو شتهی که له پیشتانه وهیهو به رهو رووی ده چن.

دووه میان: دلتهنگو خهفه تباریش مه بن لهو شتانهی کهوا جیی دیلن له دواي خوتان.

وه موژدهی بههشتیان پی دەدەن، ئەو بهههشتهی که خوی بیوینه په یمانی پی دابوون، ئنجا فریشتهکان پییان دهفه رموون: ئیمه دوستو پشتیوانی ئیوه بووین له ژیا نی دویا و ئاخیره تدا، دهیان بهن بۆ بهههشتانیك که هه موو ئەو شتانهی تیدا یه که ئەوان ئاره زووی ده کهن.

سهیر بکهن به پڕیزان! ئەو هه موو موژده گه ورهیه له لایه ن خوا وه بۆ کهسانی دامه زراوو، به راستی جیی خۆیه تی مرۆف هه لوهسته له سه ر ئەو به ها به رزه بکات، که بریتیه له به رده وام بوون و ئیستیقامهت و دامه زراوی له سه ر دینداری.

پیوسته موسلمان دامه زراو بیت و خۆی نه فروشتوو، (الجزء من جنس العمل) پاداشت له هه مان ره گه زی ئەو کارو کرده وهیه یه که ئاده میزاد ئەنجامی ده دات، ئەم پاداشته گه وره یه ش ته نیا بۆ دامه زراوانه له سه ر دینی خوی پهروردگار له دویادا.

پیچه وانیهی ئەو به ها و سیفه ته به رزه، وهك پیغه مبه ری خوا ﷺ باسی فهرمووه، بریتیه له (إِمْع) زانایان ئەمه یان پیناسه کردوو وه گوتوو یانه: (إِمْع) ئەو که سه یه که خاوه ن هیچ را و بۆچوونیك نیه و، شوین هه ر را و بۆچوونی هه رکه سیك ده که وی باش بیت یان خراپ.

کهواته: ئەو که سه دامه زراو نیه، ئاماده یه له هه ر کات و ساتی کدا بۆچوونی خۆی بگۆری، به رزه وه ندی دویایی له گه ل ک ی ب ی شوین ئەو که سه ده که وی، هه ر شوینیك پارهی تیدا بی ئەو که سه له و شوینه یه و له پینا و مائی دویادا ئاماده یه واز له مه بده ئی دینداری خۆی به ی نی، ئەوه تا به چاوی خۆمان ده بینین که سانیك هه ن به پارهی کی زۆر که م بۆ سه د دۆلاریك دهنگی خۆی ده فروشی له هه لپژاردنه کاند، به راستی ئەمه ئەو په ری لاری و له ویری و بی مه بده ئیه، دهنگ فروشتن خۆ فروشتنه به مانای که لیمه، پیغه مبه ری خوا ﷺ سه بارهت به م سیفه ته خراپه که پیچه وانیهی سیفه تی دامه زراوییه دهفه رمووی: { لا تكونوا إمعة }^(۲)، واته: که سیکی بی هه لویست و بی ب ی بریارو، بی مه بده ئ مه بن، کهواته: هه رشتیك

(۲) أخرجه الترمذی (۳۶۴/۴)، رقم (۲۰۰۷) وقال: حسن غریب.

پيغەمبەرى خوا ﷺ قەدەغەى کرد، نەھى لىکرد، كەواتە: ئەو شتە لەوپەرى خراپىدايە، زەرەرى دونياو دوارپۇز بەخاوەنەكەى دەگەيەنى، ھەر كەسك كە خاوەنى قسەو بۆچوون و پاى خۆت نەبىت، وەك كویر وایە بەدواى بۆچوونى كەسانى تر بکەوى.

با بزانی ئەو كەسانە چۆن؟ لەدریژەى فەرموودەكەدا خۆشەويستمان ﷺ وەسف و پیناسەى ئەو كەسانە دەكات و دەفەرمووى: (تقولون إن أحسن الناس أحسنا وإن أساءوا أسأنا ولكن وطئوا أنفسكم إن أحسنوا أن تحسنوا وإن أساءوا أن لا تظلموا) ئەو جۆرە كەسانە، بەم جۆرەن دەلین: ئەگەر خەلك باش بوون، ئیمەش باش دەبن، ئەگەر ئەوان خراپ بوون ئیمەش خراپ دەبن، بەلام پيغەمبەرى خۆشەويست ﷺ ئامۆزگاریمان دەكات و پیمان دەفەرمووى: ئیو وەمەبن، كەسى دامەزراو بەهیز بن، ئەگەر خەلك چاك بوون، ئیوەش چاك بن، ئەگەر خەلك ستمیان کرد، ئیو وەمەبن.

بەسەرھات:

دەگىرنەو یەكی لە شاعیرەكان كە ناوی (بوعتەرى)ە، لە ژياننامەى ئەو شاعیرەدا ئەو دەبینرى كە ھەر خەلیفەك ھاتۆتە سەر تەختى دەسلەت بەشان و بالیدا گوتووە، بەلام كە خەلیفەى دەسلەتدار نەماوە و مردووە بەپيچەوانەو شیعری دژى نوسیووە قسەى خراپى لەسەر کردووە، بەراستی ئەو ئەو سیفەتەى كە پى دەگوترى: (امعە).

دەگىرنەو دەلین: پیاویك دەبیتە قازى، دوو كەسى ناكۆك دینە لای یەكیكان باسى كیشەى خۆى دەكات و ئەو دەو دەتوانبار دەكات كە چۆن ستمى لى کردووە، مالى خواردووە، ئەو دەلى تر دەلى: گەورەم راست ناكات ئەو ئەو دەلى: بەم شیوەى نە بەلكو بەشیوەى كى دىكە بوو.

قازى كە گوى لە قسەى یەكەمیان رادەگرى پى دەلى: سویند بەخوا تۆ ھەقت لەلایە، كە دوو میان قسان دەكات ھەمان قسە بەویش دەلى و پى دەلى: ھەروەھا تۆش لەسەر ھەقى و ھەق لەلای تۆشە!! خیزانى قازیەكە كە لەدواوە لەدیویكى ترەو گوى لە قسەكانى قازیەكە دەبى بە پیاو كە دەلى: ئەمە چى، ھەقت بە ھەردووكیان دا؟!

بەخیزانەكەى گوت: سویند بەخوا تۆش ھەقى!!

زانایان گوتوویانە: { (امعە) ئەو كەسەى كە خاوەنى ھیچ بۆچوون و رایەكى چەسپا و نە، بەلكو لەگەڵ ھەموو لایەن و بۆچوون و ئاراستەى كە، بەرژەوەندى لەلای ئەو لەسەر وى ھەموو شتێكە، ھیچ مەبدەئ و

به‌هایه‌کی ره‌وشتی بوخوی دانانی وه‌کو جوړه (بالنده‌یه‌که) که پیی ده‌گوتری: (حرباء) خاوه‌ن که‌سایه‌تیه‌کی هه‌لگێرو وەرگیره، ئەم بالنده‌یه به‌هه‌موو شیوه‌یه‌ک ده‌توانی ره‌نگی خوی بگۆری.

با ته‌ماشای ئەم هه‌لۆیسته دامه‌زراوه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بکه‌ین، له‌سه‌ره‌تای کاری بانگ‌خوازیه‌که‌یدا:

پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ره‌تای کاری بانگ‌ه‌وازی بی باوه‌ران هاتن و له‌په‌نگه‌ی ئەبو تالیبی مامی داوایان لیکرد که هه‌رچی ئەو ئەیه‌وی ئەوان ئاماده‌ن پیی بدن، له‌مالی دونیاو، ئافره‌تو، پله‌و پایه‌و، ...هتد، ته‌نها له‌به‌رامبه‌ر ئەوه‌دا ده‌ست له‌و بانگ‌ه‌وازی کردنه هه‌لبگری!!

پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌م شیوه‌ جوانه به‌وپه‌ری دامه‌زراوی و ئیستیقامه‌ته‌وه به‌مامی فهرموو:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا عِمَّ وَاللَّهِ لَوْ وَضَعُوا الشَّمْسُ فِي يَمِينِي وَالْقَمَرُ فِي يَسَارِي عَلَى أَنْ أَتْرَكَ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَظْهَرَ اللَّهُ أَوْ أَهْلَكَ فِيهِ مَا تَرَكْتَهُ^(۳)، ئەی مامه‌م! سویند به‌خوا ته‌گه‌ر رۆژ به‌یئن و له‌لای راستم دایینین، مانگیش بیئن و له‌لای چه‌م دایینین له‌پیناو ئەوه‌ی واز له‌م کاره به‌ینم، وازی لی ناهینم، یان ئەوه‌تا کاره‌که ده‌به‌مه‌سه‌رو، یانیش له‌پیناویدا سه‌ری خۆم داده‌نینم!

به‌پراستی ئەوه دامه‌زراوییه، مسوڵمانان ده‌بی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بکه‌نه چاوساغ و سه‌رمه‌شقی خویان و کار له‌سه‌ر خویان بکه‌ن ئەم جوړه مه‌به‌ده‌ئو دامه‌زراوییه‌یان هه‌بی له‌ دینداریدا.

به‌سه‌ره‌ت:

۱/ رۆژیکیان خه‌لیفه هارونه ره‌شیدا به‌ناو شاری به‌غدادا ده‌گه‌را، له‌ناکا و به‌هلولی بینی له‌ناو گۆرستان، به‌ به‌هلولی گوت: ئەی به‌هلول ئەمه‌ چ ده‌که‌ی تۆ شه‌ویش له‌ناو گۆرستان ده‌که‌یته‌وه؟ تاکه‌ی ئەوا به‌شیتی ده‌ژی و واز له‌ گۆرستان ناهین، بوخۆت بچی له‌ناو خه‌لک بژی و هه‌لک بژی؟! به‌هلول گوتی: گه‌وره‌م! من شیته‌ نیم له‌پراستیدا تۆ شیته‌ی، گوتی: چۆن من شیته‌م؟ به‌هلول گوتی: ئەو که‌سه شیته‌ که دوا‌پۆژی وێران کردووه که به‌رده‌وامه‌و باقیه‌و هه‌ر ده‌مین، له‌به‌رامبه‌ردا ئەو ژیا‌نه‌ی که فانیی و له‌ناو چووه، ئاوه‌دانی کردۆته‌وه و خه‌ریکی گرنگی پیدانیه‌تی، تۆش وات کردووه، سه‌یر بکه‌ چۆن قه‌سرو کۆشکه‌کانت بونیات ناوه‌و ئاوه‌دان کردۆته‌وه، به‌لام غه‌می‌ک بو ئاخیره‌ت و قیامه‌ت ناخۆی، بیرت له‌قیامه‌ت نه‌کردووه‌ته‌وه و ئاوه‌دانی ناکه‌یته‌وه..

ئەم قسانە کاریگەری درووست کرد لەسەر ھارونە ڕەشید، بە بەھلولی گوت: داوای شتێک بکە تا پیتی
 بدهم، بەھلول گوتی: من داوای سێ شت لێ دەکەم ئەگەر توانیت پیمی بدەى من سوپاست دەکەم،
 لەغەیری ئەو سێ شتەش هیچی دیکەم ناوی، ھارونە ڕەشید گوتی: داوا بکە!
 گوتی:

یەكەمیان: داوات لێ دەکەم تەمەنم درێژ بکە.

دووھەمیان: کاتێ فریشتەى گیان کیشان ھات مەھیلە گیانم بکیشی و لیمی دوور بڤەو.

سێھەم: کاتێ فریشتەکان لەڕۆژی داویدا ھاتن دەستیان گرتم بۆ ئەوھى پامبکیشن بەرھە دۆزەخ، تۆ
 ڕینگەیان لێ بگرەو مەھیلە بمبەن بۆ دۆزەخ.

ھارونە ڕەشید سەرى سوڤماو گوتی: من چۆن دەتوانم ئەمانەت بۆ بکەم، هیچم بۆخۆم پێ ناکرێ چ جایی
 ئەوھى بۆتۆ!! ئەم کارانە کەى لەدەستى مەوۆن؟

بەھلول گوتی: دەى با پیت بلیم: منیش تەنیا پیویستم بەم سێ شتەىھەو کارم بەھیچ شتێکى تر نیە،
 کەواتە: تۆش بەندەىھە کى وەك منى و پادشاو مەلیك نیت.

پەرورەردگارى کاردرووست دەفەرمووی: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ

يَلْقَوْنَ غِيًّا ۚ﴾ ٥٩ ﴿مریم، بەدوای کەسە باش و چاکەکان نەوہیەك ھات، ئەم نەوہیە نوێژەکانیان زایە کردو
 بەدوای ھەواو ئارەزووی خۆیان کەوت، ئەوانە دەگەن بەدۆزەخ و فری دەدرێنە ناویھەو.

پیغەمبەرى خوا ﷺ لە فەرموودەىھە کدا دەفەرمووی: {يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الْأَوَّلُ فَأَلَّوْلُ وَيَبْقَىٰ حِفَالَةُ
 كُحْفَالَةِ الشَّعِيرِ أَوْ التَّمْرِ لَا يُبَالِيهِمُ اللَّهُ بِالَّةُ} (٤) واتە: پیاوچاكانى پيشين يەك لەدوای يەك دەڕۆن،
 خراپەكان و بى بەھاكان و بى سوودەكان دەمێننەو، خوای پەرورەردگار هیچ خێرو بێرێك بەوانە نابینی.

لە نیشانەکانى ئیماندارى ئەوہیە ئەگەر بەتەنیاش مایتەو دەستى لێ ھەلنەگرى، بەردەوام و دامەزراو
 بیت، لەبەر ئەو مەرج نیە زۆرینە بۆچوونەکانیان راست و درووست بێ، بەپیچەوانەوہ جارى وایە زۆرینە

لەسەر ھەلەن، پەرورەردگار دەفەرمووی: ﴿وَإِنْ تَطِعَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

۱۱۶﴾ الانعام، واتە: ئەگەر گوێڕایەلى زۆبەى ئەوانەى سەر زەوى بکەیت ئەوا لەراستە شەقامى خوای
 بەرزو مەزن لاریت دەکەن، بۆیە تەماشای ئەکەین لێرە زۆرینە ھەلەن و دوورن لە ھەق و راستى.

به داخه وه ئه وهى كه ئىستا دهيينين له ناو كۆمه لگه ئىسلاميه كان، زۆربهى هه ره زۆريان له رهفتارو كردارو گوشتاريان لاسايى پۆژئاوا ده كه نه وه، هه ره له شىوازي جلو بهرگو مۆديلات و قژ داهينانه وه بىگره تا ده گاته شتى گه وره تر، ئه وه يه كه پيى ده گوتري: بى مه بده ئى و نادامه زراوه يى و لارو له ويىرى. بۆيه مړۆف چه نده خاوه ن سيفه تى دامه زراوى و بهرده وامى بى له سه ر ديندارى ئه وه نده بهرزو بلندو به نرخ ده بى له لاي خواى پهروه ردگار، وه خاوه نى رپزو هه ييه تيش ده بى له لاي خه لك، به پيچه وانه وه چه نده نادامه زراوو بى مه بده ئى بى ئه وه نده بچووك ده بىته وه له لاي خوا، له لاي خه لكى.

به سه رهات:

مامۆستايه كى به رپز ده لى: من سالانىكى زۆر بوو خهريكى كارى بانگه وازى بووم، دواتر پيويستم به وه بوو وه زيفه يه كم هه بى، خاوه نى پرونامه بووم، دواى ئه وهى داواكاريم پيشكهش كرد بۆ ئه وهى دامه زريم، گوتيان: ده بى ته زكيه و پشتگيرى حزبى بيى، منيش گوتم: باشه بيرىكى لى ده كه مه وه، چوومه وه ماله وه ئه م فه رموده يه يه پيغه مبه رى خوا م ﷺ هاته وه ياد كه ده فه رموى: هه ركه سيك له بهر خاترى خوا واز له شتيك بيى ئه وا خواى گه وره به شتيكى باشترو چاكتر بۆى قه ره بوو ده كاته وه، ده لى: منيش وازم له داواكاريه كه م هيناو وه لامم دانه وهو پيم گوتن: كه پيويستم به و وه زيفه يه نيه، ماوه يه كه له ماله وه بووم خۆشم نازانم خواى پهروه ردگار چۆن ده رگاى فراوانى رزق و رۆزى چۆن ليكردمه وه، حال و گوزه رانم هه مووى گۆراو ئىستا هه م خاوه نى وه زيفه و هه م خاوه نى رزق و رۆزیه كى فراوانم. هه لبه ته ئه وهى كه له ده ستى خوادايه زۆر زياتر متمانه مان پيى هه بى له وهى كه له نيۆ ده ستى خۆماندايه، چونكه خۆشان هه ر مولكى خواين و خاوه نى هه قيقى هه يچ شتيك نين، داوا له خوا ده كه م ببينه خاوه نى راو بۆچوونى خۆمان، دامه زراو بين.